

CÂNTĂRI CEREMONIALE DE ÎNMORMÂNTARE PREZENTE ÎN POIANA RĂCHIȚELII (HUNEDOARA) ȘI LELEȘTI (GORJ)

Drd. Iulia-Roxana GORNEANU

iuliagorneanu@yahoo.com

Universitatea din București

Abstract: Born of the same pain, the dirges are spontaneous manifestations with an unstable shape and personalized texts. However, their classification can be made by dividing them by degree of kinship, into dirges "for husband / wife", "for father", "for mother", "for son", "for daughter", for sister " etc. Considered as a ritual obligation in the funeral ceremony, the gesture of not mourning the dead was taxed by the community. The custom of mourning is ancient, universal, indispensable, in Byzantium being attested associations of mourners.

Keywords: Byzantium, ceremony, community, classification, manifestations.

Un performing cultural cu totul inedit²⁷³ avea să deschidă, pe 19 noiembrie 2008, publicului urban noi perspective asupra morții, cu toate că – paradoxal - aducea în scenă un cântec ceremonial a cărei vechime îl situa într-un trecut mai degrabă mitic decât istoric. O singură linie melodică împărțită secvențial în mai multe texte, cântată heterofonic într-un grai în care regionalismele și arhaismele făceau aproape imposibilă înțelegerea orășeanului, scoasă din contextul ritualului de înmormântare și adusă într-un spațiu nefiresc, a avut forța de a capta publicul preț de mai bine de o oră. Este vorba despre Cântecul Bradului adus la Institutul Cultural Român de femeile din satul Poiana Răchițelii (Hunedoara - Ținutul Pădurenilor), cele cărora le datorez preocuparea mea ulterioară pentru lirica funebră. „Bradul ăsta e o faimă a mortului, care se vrea mai ales când e mortu' tânăr. Familia trimite trei bărbați în munte, le dă de mâncare... acum le trebuie aprobare de la duc (primar) [...] Se vine cu Bradul din pădure, pe la ora 11, la marginea satului. Bărbatul meu mergea după Brazi, el îi aducea...venea și cu căruța, îi

²⁷³ *Muzici de ritual din Poiana Răchițelii*, în cadrul programului lunar *Ultimii rapsozi*, coordonat de Grigore Leșe și desfășurat sub mandatul președintelui Horia Roman Patapievici, la Institutul Cultural Român.

aducea și la mormânt. El aducea Brazii și acum e și el în cimitir. De 4 ani. [...] În pădure se merge la răsăritu' soarelui, că merg departe și aleg ce e mai frumos. Nu taie orice. [...] Cea mai mare jale e când ajung muierile cu bradul. Toată lumea iese din casă plângând. Atunci îl împodobim în curte. Punem batistă, florile, crucea, ciucuri din lână colorată. Pentru cei mai în vârstă îi facem din culori mai închise, pentru cei tineri, de toate culorile. [...] În casă ne așezăm roată pe lângă copârșeu și iar cântăm. [...] Pe drum, până la cimitir, până la groapă, cele ale Bradului cântă Bradul iar celelalte, rudele, cântă după mort. Noi mergem înaintea mortului.”²⁷⁴

Ținutul Pădurenilor – *Cântecul Bradului*

La fel cum Țara Lăpușului, Țara Zarandului, Țara Făgărașului sau Țara Bârsei nu denumesc simple spații-politico administrative, ci adevărate entități spirituale, căpătând, astfel, conotații filozofice, tot așa Ținutul Pădurenilor uimește printr-o puternică personalitate etnofolclorică. Am fost acolo în urma experienței trăite la evenimentul cultural din București.

Cu granițe riguros delimitate, între Valea Mureșului și cea a Cernei, cuprinzând regiunea estică a Munților Poiana Ruscă, Ținutul Pădurenilor se deschide cu o curiozitate peisagistică. Satele mici, apărate de păduri, sunt risipite pe coamele dealurilor. Fiecare sat este înconjurat de un brâu de grădini și livezi, după care urmează brâul de holde, cel al fânețelor, cel al pășunilor și pădurea. Aceste uriașe trepte vegetale dau specificitate locului, făcând, totodată, ca intrarea în sat să capete valențe inițiatice. Cu toate că întreaga zonă este tainic ascunsă de dealuri și păduri am ajuns în satele Poiana Răchițelii și Ulm, ultimul dintre ele fiind mai degrabă un cătun cu o

²⁷⁴ Secvențe din explicațiile date de femeile ce cântau Bradul, text înregistrat în vederea editării a unor materiale audio, suport al proiectului desfășurat.

mână de case adunate în jurul bisericii din lemn, la care preotul ajunge să slujească o dată la șapte săptămâni.

Pentru țăranul român viața vine de *undeva*, iar acest *undeva* nu se află în această lume, poposește un timp pe la noi, apoi se duce în altă parte, prelungindu-se în chip misterios într-un loc necunoscut. La pădureni, când cineva pleacă în „haia lume”, au loc în momentul imediat următor un complex de acte rituale ce îmbină elementele cultului ortodox cu cele magice, de sorginte precreștină. Moartea, la fel ca nașterea și nunta, produce un dezechilibru în familie care va fi atenuat prin intervenția simbolică a întregii comunități. Astfel, pe întreaga durată a priveghiului, inițial se organizau jocuri precum „datul cu genunchiul în grindă”, „calul” „moara”, „așele”, „purecul”, „șapul”. Majoritatea dintre aceste jocuri de priveghi aveau o pronunțată tentă erotică, urmărind – în plan mitic – o nouă naștere pentru restabilirea echilibrului în colectivitate și totodată – ideea reînvierii sufletului în „lumea de dincolo”. Astăzi, aceste jocuri tradiționale de priveghi ale pădurenilor au fost înlocuite cu altele noi, precum jocul de cărți și table, a căror unică utilitate este menținerea stării de veghe a celor prezenți.

Cu toate acestea, Ținutul Pădurenilor se numără printre puținele zone din țară în care ceremonialul de înmormântare este cel mai bine reprezentat. În Poiana Răchițelii, *Cântecul Bradului* este conservat și practicat ori de câte ori moare cineva aflat în floarea vieții. Atunci, neamurile mortului desemnează tinerii care urmează să aducă Bradul din pădure, după care vestesc femeile care vor îndeplini ceremonialul. Se are în vedere ca numărul lor să fie întotdeauna impar.

În dimineața zilei înmormântării tinerii aleg Bradul, își fac semnul crucii după care îl sacrifică și îl curăță, urmând să îl poarte pe umeri până în sat. „Și mă curățară/ Pe umeri mă luară/ Cu mine plecară/ Pe-o rară cărare,/

Pe-o rază de Soare.” La marginea pădurii, cortegiului simbolic i se alătură grupul de femei care, interpretând Cântecul Bradului – îl însoțește până la casa mortului. „Către sat în jos/ Când s-apropiară/ În cale-mi veniră/ Cinci neveste-nalte/ Frumos îmbrăcate”. Ajuns în curte și sprijinit cu vârful de streășina casei, Bradul este împodobit de tinerele fete în timp ce femeile continuă cântarea. „Cetina mi-o luară/ Frumos mi-o cântară/ [...] Frumos mă-nfloriră/ Cu flori din grădină/ Mă plâng, mă suspină/ Cu flori de fonfiu (iederă)/ D-amar să le fiu.” Urmează cântecele din casă, de lângă copârșeu, din ocol, de drum și de lângă groapă. Dramatismul celor din urmă este sfâșietor: „[...] Fii progradie făloasă/ Că-ți aducem floare-aleasă/ Nu vine să înflorească,/ Ci vine să putrezească.” sau „Cișcineu (batic) rotat,/ Grecul (comerciant care vindea produse în zonă) de te-o dat,/ Rău te-o blăstămat:/ Să stai sus în Brad/ Vântul să te bată/ Soare să te ardă/ Fața ți să piardă...”²⁷⁵

După îngropăciune, bradul – stâlp funerar, *axis mundi* ce unește cerul cu pământul se înalță lângă cruce. Apoi se aruncă împrăștie mac pe mormânt. O femeie stropește cu apă pentru a „spăla umbra morții”, alta aruncă semințe de mac în urma celor care pleacă din cimitir, pentru a proteja comunitatea în cazul în care „se strică mortul”, adică devine strigoi. Așa se încheie ceremonialul. Dacă semințele de mac erau întrebuițate din vremuri străvechi în scopuri magico-ritualice, datorită proprietăților halucinogene, semnificația apei ca element sacralizant și purificator, argumentează faptul că este vorba despre o practică apotropaică. În unele sate din Ținutul Pădurenilor, femeile se întorc în cimitir încă șase duminici la rând să cânte bradul, de fiecare dată având cu ele semințele de mac și apa.

²⁷⁵ Rusalin, Ișfănoni, *Pădurenii Hunedoarei*, București, Editura Mirabilis, 2004, pp. 296-297.

În spiritualitatea tradițională românească, bradul este elementul vegetal ce guvernează întreaga viață a țăranului. Bradul de naștere, de nuntă sau de înmormântare, bradul dat de pomană sau bradul „arbitru divin”, bradul de „spovadă” sau bradul „cosmic” sunt doar câteva dintre ipostazele care îi atestă sacralitatea. Apare în legende, basme, povești, balade, colinde, proverbe, strigături, fiind un adevărat laitmotiv vegetal al fondului mitologic de strat vechi.

Ca semn-simbol vine din străvechime, constituind „cel mai frecvent și mai semnificativ totem arboreal, integral sau parțial, în epoca neolitică, a bronzului și chiar a fierului”²⁷⁶. De atunci, transmis prin misteriosul cod al unei culturi nescrise, îl avem brodat, țesut, cusut pe textilele țărănești, cioplit, pictat, gravat pe stâlpul casei, pe porți, pe vase ceramice, etc. Însă, dincolo de dimensiunea sacră, poetică sau ceremonială- oamenii acestor locuri i-au folosit lemnul și l-au transformat în construcții utilitare, artefacte, cărbuni iar rășina și conurile de brad le-au întrebuințat ca medicament, poziționându-l pe un loc special în cadrul medicinei magice: „Când are cineva cui la inimă, dor iute și fixat într-un loc la inimă, curăță cu cuțitul cuie de brad și curățitura o bea și-i trece”.²⁷⁷

Bradul de înmormântare este purtătorul unui complex de simboluri, dificil de decriptat, putând reprezenta un alter-ego²⁷⁸ („Cetină de bradu'/Ce te-ai oblecitu'/Din codru-ai pornitu',/- Eu n-aș fi pornitu,/Dar eu am avutu/Un frate juratu.”); un substitut al defunctului (în cazul celor morți departe de

²⁷⁶ Romulus Vulcănescu, *Mitologie Română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985, p. 86.

²⁷⁷ Simion Florea Marian, *Botanica populară română*, volumul I (A-F), Suceava, Editura Mușatinii, 2008, p. 238.

²⁷⁸ Rusalin Ișfănoni, *Pădureni Hunedoarei*, București, Editura Mirabilis, 2004, pp. 295-296.

casă); pereche postumă (pentru cei nenunțiți); călăuză a sufletului pe drumul mării treceri sau axa ce leagă lumea noastră de lumea nevăzută.

Tulburătoarele Cântece ale Bradului din ceremonialul funerar cuprind texte sacre de inițiere a celui plecat în vederea drumului mitic ce-l are de parcurs pentru a ajunge în lumea de dincolo. Se crede că mortul este un pribeag rătăcit între pământ și cer, iar trecerea de la pământ la cer este un obstacol. Rolul bradului este aici unul psihopomp: [...] *Iar în groapa mărilor/Unde-i bradul zânelor,/Trecătoarea apelor,/Sufletul stătea/Și mi se ruga:/- Brade, brade/Să-mi fii frate./Întinde-ți, întinde/Eu să le pot prinde/Vârfurile tele/Să trec peste ele/Marea în ce parte/Ce lumea-mi desparte...*²⁷⁹. Cu texte ce pot fi cuprinse în adevărate cărți ale morților precum cele egiptene, tibetane sau mayașe, acestea relevă un autor colectiv care nu a contemplat lumea ci a trăit-o, reintegrând viața acolo unde aceasta s-a format.

Gorj – Cântecul zorilor

„Românii cred că familia, comunitatea joacă un rol important în decursul tuturor fazelor de trecere ale unui suflet din existență în postexistență. Prin acțiunile lor rituale ei cred că pot ajuta sufletul să parcurgă în bune condiții drumul spre lumea morților. Prin urmare, pentru români moartea nu înseamnă o întrerupere totală a relațiilor intime și sociale pe care mortul le-a avut, ci se crede că întotdeauna va fi o legătură între lumea aceasta și cea de dincolo, legătură care trebuie întreținută prin rituri”²⁸⁰. O altă zonă în care am ajuns și în care aceste cântări se manifestă

²⁷⁹ Germina Comanici, *Ramura verde în spiritualitatea populară*, București, Editura Etnologică, 2004, p. 130.

²⁸⁰ Ingo Sperl, *Țara fără dor. Funcția psihologică a bocetului românesc*, București, Editura Univers, 2000, p. 36.

încă este satul Lelști din Gorj, unde regretatul profesor și dascăl al satului, Ion Grigoriu, a fost călăuză.

Aici, cele mai reprezentative cântece funerare sunt „ale Zorilor”, executate de femei în diferite momente ale ceremonialului. Zoritoarele și Zorile invocate de ele se află într-un raport ritual complex, al cărui scop este de a-l ajuta pe „dalbul de pribeag” să treacă pragul și să călătorească pornind dintr-un timp sacru, neînceput, neatins de forțele răului, cel de dinaintea răsăritului soarelui. Cu toate că prima definiție dată de dicționare termenului „zori” este cea de răsărit, nu trebuie pierdute din vedere nici celelalte sensuri și variante arhaice, în care „a zori” înseamnă a insista pentru grăbirea unei acțiuni, a lucra cu grabă, iar „a zori (cuiva)” înseamnă a (-i) ura (ceva) sau a umbla cu colindul.

Zorile sunt trei zâne-surori responsabile de trecerea sufletului în preexistentă, înrudite cu Ursitoarele, zâne ale destinului noului născut. Cântecele Zorilor se cântă în trei reprize, cu fața îndreptată spre răsărit, iar corul tragic al zoritoarelor stă sub semnul aceluiași număr: trei.

Cu toate că ceremonialul s-a simplificat, există o primă parte cântată la fereastră în care femeile se adresează Zorilor. Într-un adevărat discurs cosmogonic, invocate prin cântec, Zorile sunt rugate să mai zăbovească pentru ca sufletul mortului să se poată pregăti cum se cuvine pentru marele drum. Cererea încremenirii timpului de către Zorile antropomorfizate este impresionantă: „Zorilor, zorilor/Voi surorilor/Voi să nu pripiți,/Să ne năvăliți/Până și-o găti/Dalbul de pribeag/Un cuptor de pâine,/Altul de mălai/Nouă buți de vin/Nouă de rachiu...”

A doua oară, Zorile se cântă în casă. De data aceasta, zoritoarele poartă un dialog ritual cu sufletul mortului. Arhaismul textelor și al liniei

melodice atestă faptul că avem de-a face cu un cântec ritual de o mare vechime, din vremurile în care Moartea era zeița-pasăre ce venea în chip de corboaică neagră. „[...] La mine s-a ivit/ Ieri, de-alaltă ieri,/O corboaică neagră/Lighioană-întreagă./Din aripi mi-a fâlfâit,/Buze mi-a pârlit,/Ochii mi-a păienjenit,/Nimic n-am văzut”. Urmează o uluitoare simbioză cu elemente creștine, prezente și în textele legendelor sau a colindelor apocrife. „Că acu' ai vedea/Răchita-înflorită./Înainte să mergi,/Să nu te sfiești,/Că nu e răchită/Și e Maica Sfântă./ [...] Că acum vei auzi/Cocoșii cântând;/Nu sunt cocoșei/Și-s îngerii tăi. [...] Că acum vei vedea/Vreun pom înflorit./Nu-i pom înflorit/Și e Domnul Sfânt....”²⁸¹

Dialogul continuă cu scopul de a-l iniția pe dalbul de pribeag în drumul său, atrăgându-i atenția asupra călăuzelor sufletului. Prestigiul sacralo-psihipomp al vidrei și al lupului este confirmat de aproape toate variantele de texte din Gorj: „Seara va-nsera/Gazdă n-ai avea/Și-ți va mai ieși/Vidra înainte,/Ca se te spăimânți./De soră s-o prinzi/Că vidra mai știe/Seama apelor/Și a vadurilor/Și ea mi te-a trece/Ca să nu te-nece./Și mi te-a purta/La izvoare reci/ Să te răcorești/Pe mâini până-n coate/De fiori de moarte./Și-ți va mai ieși/Lupul înainte,/Ca să te spăimânte./Să nu te spăimânți,/Frate bun să-l prinzi,/Că lupul mai știe/Seama codrilor/Și-a potecilor./Și el te va scoate/La drumul de plai,/La-un fecior de crai,/Să te ducă-n rai,/C-acolo-i de trai./În dealul cu jocul,/C-acolo ți-e locul,/În câmp cu bujorul,/C-acolo ți-e dorul.”²⁸²

A *tronului* este ce-a de-a treia și ultima intervenție a celor trei zoritoare. Se cântă lângă sicriu, numit în Gorj „tron”. O practică atestată încă

²⁸¹ Zorile din casă (I), text cules și transcris de Al. Doru Șerban în lucrarea *Nașterea, nunta, moartea la gorjeni: credințe, rituri, tradiții*, Târgu Jiu, Editura Scrisul Gorjean, 2002, p. 147.

²⁸² Zorile din casă (II). text cules și transcris de Al. Doru Șerban în lucrarea *Nașterea, nunta, moartea la gorjeni: credințe, rituri, tradiții*, Târgu Jiu, Editura Scrisul Gorjean, 2002, p. 148.

din neolitic - când se făcea un orificiu în vasul funerar - este lăsarea „fereastrei sufletului” la sicriu. Acest loc deschis permitea sufletului să călătorească în cealaltă lume și – în caz de nevoie – să revină la ofrandele depuse în mormânt. „Scoală Ioane, scoală/Scoală de te roagă/De ai dulgherei/Căsuță să-ți faci/Cu nouă ferești/Cu nouă ușiță./Pe una să-ți vină/Miros de bucate,/Noi când am trimite;/Pe una să-ți vină/Mirosu' de flori;/Pe una să-ți vină/Dor de la nurori...”²⁸³

În satul Lelești, paralel cu Zorile s-a conservat și Cântecul Bradului, ceremonialul fiind înfăptuit tot de trei femei, în diferite momente, la fel ca în cazul Zorilor. „Vai, bradule, vai,/Cin' ți-a porîncit/De mi-ai coborât/Di la loc pietros/La hăl mlăștinos?/La mini-o veit/Un băia' din sat,/Cu capu' legat,/Cu păru' lăsat./Cu săcure dat,/Pă min' m-a tăiat/Și m-a doborât/Cu capu' la vale/Să mer' tot a jale./Pă min' m-a-nșelat/C-o zăs să mă pună/La lină fântână...”²⁸⁴

Femeile de aici au povestit și despre „*datul găinii peste groapă*”, un obicei străvechi și semnificativ, întâlnit în mai multe zone din țară, probabil un relict al păsării psihopompe. Se spune că această pasăre împrăștie păcatele mortului, scormonește poteca pe care pleacă sufletul, râcăie pământul pentru a-i face loc pe ceea lume, iar la învierea morților îi dă de știre. Cocoșul, în schimb, are o funcție de apărare și previziune. Pe cei vii îi apără prin cântec de tenebrele nopții și anunță zorii noii existențe.

Moartea a fost întotdeauna privită de către țăranul român drept evenimentul cel mai însemnat, marea călătorie pentru care omul se pregătește toată viața. Când cineva trece pragul spre viața de apoi, întreaga comunitate participă printr-un complex ritual bine rânduit menit să-l ajute pe „dalbul de

²⁸³ Șerban, Al. Doru, *Nașterea, nunta, moartea la gorjeni: credințe, rituri, tradiții*, Târgu Jiu, Editura Scrisul Gorjean, 2002, p. 156.

²⁸⁴ *Ibidem*, p.155.

pribeag” să ajungă în Cealaltă Lume. Ca obicei de trecere, înmormântarea a fost și rămâne un ritual în care protagonistul este participant la o devenire unică și totală. Se desprinde de „lumea albă”, de starea pământească, pentru a intra în post existență, în „lumea neagră”.

În gândirea mitică, împărăția morților este la Soare-apune. În aceeași direcție se credea că mergeau sufletele după moarte în timpul Egiptului antic, al Indiei vedice și al vechilor greci. Când murea cineva se credea că cel dispărut lipsea o perioadă de timp, după care se întorcea pe pământ, moartea însemnând doar schimbarea sălașului.

Aura luminoasă a morții adusă de creștinism prin cultul învierii s-a suprapus perfect peste vechile credințe. „Pentru grupuri, ca și pentru indivizi, a trăi înseamnă a se dezgrega și a se reconstrui fără încetare, a schimba starea și forma, a muri și a renaște. [...] Întotdeauna există noi praguri de trecut, pragurile iernii și ale verii, al anotimpului sau anului, ale lunii sau nopții, pragul nașterii, al adolescenței sau al vârstei adulte, pragul bătrâneții; pragul morții și pragul vieții de dincolo pentru cei care cred în ea”.²⁸⁵

Bocetele și cântările ceremoniale

În vechime, muzica nu era doar utilitară ci însemna mult mai mult. Avea valențe magice, de protecție, însoțind omul arhaic pe tot drumul vieții și ajutându-l la trecerea celor trei praguri: naștere, nuntă, moarte. Se credea că această muzică avea capacitatea de a deschide porțile timpului și spațiului sacru făcând posibilă comunicarea cu lumea divină. În accepția omului arhaic, toate marile praguri presupun o despărțire și totodată o inițiere. De aceea cântecele de ceremonial sunt dramatice, stranii, de multe ori criptate,

²⁸⁵ Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere (Les rites de passage)*, Librairie critique Emile Nourry 14, rue Notre-Dame-de-Lorette, Paris, 1909), Iași, Editura Polirom, 1996.

cu texte ce constituie adevărate poeme metaforice pe care se structurează un concert cosmic unic, suprem.

În România, la fel ca în majoritatea culturilor, femeile sunt cele care asigură ritualul, intervenția muzicală a bărbatului nefiind obligatorie. Femeia, ca simbol a sursei vieții, a fost asociată dintotdeauna cu riturile de reînviere simbolică.. La noi, lirica funerară este îmbogățită de aceste cântări ceremoniale „ale zorilor” și „ale bradului”. Neatestare la alte popoare europene, acestea au fost multă vreme eronat incluse în categoria bocetelor.

Practicat numai de femei (cu excepția bocitului în caval practicat de bărbați), bocetul reprezintă o exteriorizare a durerii. Se cântă individual, de rufe apropiate ale mortului și este considerat în majoritatea comunităților de la noi un act social obligatoriu. Prin bocet, defunctul este chemat pe nume, este întrebat diverse lucruri, este invocat să revină printre cei dragi, prezentând asemănări cu riturile de înviere ale mai multor popoare.

În timp ce bocetul este individual, cântecele de ceremonial se cântă doar în grup: ale bradului, ale zorilor, de priveghi, de petrecut, ale drumului, ale pământului. Acestea au un rol catartic, de liniștire a sufletului și totodată de inițiere în vederea drumului mitic pe care „dalbul de pripeag” îl are de parcurs pentru a ajunge în lumea de dincolo. Totodată, au un caracter solemn, dramatic, ceremonios, de mare forță evocatoare, prezentând caracteristici întâlnite în corind și în cântecele din ceremonialul de nuntă.

Cântecele funerare nu îndeplinesc un ritual destinat să marcheze dispariția ființei ci, dimpotrivă, cu mare fast, celebrează începutul unei alte existențe. Funcționează ca un ghid de călătorie spre lumea cealaltă, ajutând defunctul să treacă în partea nevăzută a drumului, iar comunitatea să câștige protecție divină. Din aceste motive, cântarea nu este sumbră, ci mai degrabă

victorioasă. Proclamă faptul că pragul a fost trecut, că s-a produs o mutație ontologică în ființa umană.

Structurile modale prezintă un număr redus de sunete: teracordii, pentacordii, pentatonii, ambitusul fiind unul restrâns. În Ținutul Pădurenilor, ornamentația determină mersul sinuos al melodiei, profilul acesteia fiind descendent. Apar sunete instabile care colorează melodia; ritmul este giusto-silabic iar uneori alunecă liber spre *parlando-rubato*. Cântarea ceremonioasă, lentă este dificil de stăpânit la nivel de grup, iar pentru asigurarea unității discursului liric se alege ca execuția să fie condusă de femeia cu cea mai bună voce și memorie²⁸⁶, ea fiind cea care începe fiecare strofă. După primele silabe, este urmată de întregul grup, într-o interpretare antifonică în care – de multe ori – ultima silabă/vocală fiind alungită se suprapune peste text, creând o polifonie țărănească de strat vechi.

Născute din aceeași durere, bocete sunt manifestări spontane cu o formă instabilă și texte personalizate. Totuși, se poate face o clasificare a lor, împărțindu-le după gradul de rudenie, în bocete „pentru soț/soție”, „pentru tată”, „pentru mamă”, „pentru fiu”, „pentru fiică”, pentru soră”, etc. Considerat drept obligație rituală în ceremonialul înmormântării, gestul de a nu boci mortul era taxat de comunitate. Obiceiul bocitului este străvechi, universal, indispensabil, în Bizanț fiind atestate asociații ale bocitoarelor.²⁸⁷

²⁸⁶ Textul este format din sute de versuri, într-o succesiune tematică stabilă.

²⁸⁷ Nicolae, Cj. Bucoveanu, *Învierea și reînvierea în riturile, credințele și obiceiurile românilor*, Suceava, Editura Lidana, 2006.

References:

1. Bernea, Ernest, *Moartea și înmormântarea în Gorjul de Nord*, Editura Vreimea, București, 2007.
2. Bucoveanu, Nicolae, *Învieirea și reînvierea în riturile, credințele și obiceiurile românilor*, Editura Lidana, Suceava, 2006.
3. Candrea, Aurel, *Folclorul medical român comparat*, Editura Polirom, Iași, 1999.
4. Comanici, Germina, *Ramura verde în spiritualitatea populară*, Editura Etnologică, București, 2004.
5. ****Dicționar de Simboluri*, coordonatori Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, Editura Polirom, Iași, 2009.
6. Ghinoiu, Ion, *Lumea de aici, lumea de dincolo. Ipostaze românești ale nemuririi*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.
7. Ișfănoni, Rusalin, *Pădureni Hunedoarei*, Editura Mirabilis, București, 2004.
8. Kligman, Gail, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998.
9. Marian, Simion Florea, *Botanica poporană română*, volumul I (A-F), Editura Mușatinii, Suceava, 2008.
10. Marian, Simion Florea, *Nașterea la români. Nunta la români. Înmormântarea la români*, ediție îngrijită de Iordan Datcu, Editura Saeculum I.O., București, 2000, 303; 575; 399 p. (după trilogia publicată de Edițiunea Academiei Române, Tipografia Carol Göbl, București, 1890 -1892).
11. Sperl, Ingo, *Țara fără dor. Funcția psihologică a bocetului românesc*, Editura Univers, București, 2000.
12. Suiogan Doina, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, 2006.
13. Șerban, Al. Doru, *Nașterea – nunta – moartea la gorjeni: credințe, rituri, tradiții*, Editura Scrisul Gorjean, Târgu Jiu, 2002.